

L. P. 37

Ms. 27/II. 01.

1901

INDEX LECTIONUM

IN

LYCEO REGIO HOSIANO BRUNSBURGENSE

PER AESTATEM

A DIE XV. APRILIS ANNI MDCCCCI

INSTITUENDARUM.

PRAEEDUNT:

1. **PROF. DR. FRANC. DITTRICH** COMMENTATIO:

CATALOGUS EORUM, QUI EXEUNTE SAECULO XVII. E SYNCRETISTARUM REGIONUM
NORUM NUMERO AD CATHOLICAM ECCLESIAM TRANSIERUNT.

2. **PROF. DR. FRANC. NIEDENZU** DISSERTATIO:

DE GENERE BANISTERIA. (PARS POSTERIOR.)

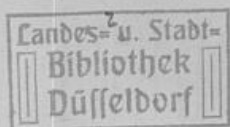
BRUNSBURGAE.

TYPIS HEYNEANIS (G. RIEBENSCHMIDT).

1901.

9hr
7
(1901)

L Pr 37

LYCEI REGII HOSIANI H. T. RECTOR

DR. HUGO WEISS,

PROFESSOR PUBLICUS ORDINARIUS.

LYCEI REGII HOSIANI BRUNSBERGENSIS
R E C T O R E T S E N A T U S
CIVIBUS SUIS

S.

Catalogus eorum, qui exeunte saeculo XVII. e syncretistarum Regiomontanorum
numero ad catholicam ecclesiam transierunt.

„Erant tum in Regiomontana academia tum in circumadiacentibus oppidis viri complures doctrina inter suos praestantes, qui a nostris tum in privatis congressibus tum in publicis concionibus ad SS. Patrum scripta velut ad legitimos scripturarum interpretes deducti tantum in ea schola profecerunt, ut primitivae ecclesiae annales et Doctorum primaevorum monumenta volvendo clare viderent uno ore contradici ab omnibus doctrinae Lutheri et hactenus professo syncretismo. Convicti ergo orthodoxae fidei evidentibus rationibus consilio clam inter se communicato statuerunt veram ecclesiam investigare illique se adiungere et eiuratis Lutheri erroribus iisdem animabus recto exemplo praeludere, quibus hactenus per fictas sacerdotum doctorumque personas illuserant. Quia vero iam perspectum habebant ex SS. Patribus visibilem in terris ecclesiam esse, ulterius sic ratiocinabantur: Veram in terris ecclesiam nullam aliam esse posse nisi vel Romanam vel orientalem. Utramque dum penitus inter se conferunt, advertunt in Graeca ecclesia aliqua vigere, quae in latina per conciliorum canones abrogata essent, qualia sunt sub utraque specie concessa etiam laicis communio, coniuncti connubio ordines sacri et alia quaedam primitivae ecclesiae legalia, quae quia professae hactenus fidei illorum affinia videbantur, non levi pondere dubios animos ad Graecam ecclesiam inclinabant. Ut ergo rem mature coeptam non leviter terminarent, placuit primo per literas convenire aliquem ex patriarchis Graecis et ab eo de praeconcepto suo transitu, imo et veritate ecclesiae sententiam expetere. Unus omnium nomine literas dedit ad patriarcham Venetum, qui, ut decebat Romanae ecclesiae praelatum, ad eorum postulata respondit his formalibus inter alia verbis: Non est tuum, fili, indicia saeculorum taxare, ecclesia errare non potest etc. Sacrilegum Lutheranorum altare sicut et confessionale cave ultra accedas etc. Hoc responso accepto attoniti accurrerunt ad nostros, cumque ex nobis intellexissent patriarcham Venetum Romanae ecclesiae unitum esse, divinam adorarunt providentiam, quae se ignaros et invitos prope ad Romanam ecclesiam traheret, cuius ductum sequi iterato concluderunt.

Quae omnia licet sub rosa agebantur, non ita tamen occulta haberi potuerunt, ut vel vulgus ea in sermonem non traheret, vel aemulorum livor in suspicionem. Observabantur ergo eorum dicta et sermones, notabantur congressus.

Qui his verbis in „Annuis Missionis Regiomontanae“¹⁾ describuntur, et Regiomonti et alibi vocabantur syncretistae. Syncretismus nomen habet a Cretensibus, qui teste Plutarcho crebris dissensionibus et intestinis bellis agitati adventante externo hoste pacem inter se faciebant, quo fortius inimicos aliunde venientes repellerent et profligarent. Quod vocabulum quanquam non veram et iustam in reconciliatione animorum consistentem, sed externam et simulatam quandam concordiam significat, theologi quidam, ut Melanchthon et Paraeus Heidelbergensis, ad ecclesiasticae pacis studium transtulerunt, unde non defuerunt, qui non solum vocabulum, sed rem ipsam vituperarent omneque pacis ecclesiasticae studium, quippe quod veritatem cum mendacio, lucem cum tenebris confunderet et veritatis defensionem impediret, in malam suspicionem adducerent. Est igitur syncretismus ratio quaedam ac via in religione dissidentes uniendo et ad unitatem fidei et charitatis reducendi.

Auctoritate usi Georgii Calixti Helmstadiensis, theologi quoque aliquot Regiomontani ecclesiarum concordiam appetebant, Christiano Dreiero inde ab anno 1638 principe et duce, cuius, ut alios mittam, vestigiis institerunt imprimis Melchior Zeidlerus (1663–1686), Martinus Silvester Grabijs (Grabe, Graben, 1660–73), ex quorum disciplina prodierunt Samuel Wernerus²⁾ (+ 1685), Ioannes Philippus Pfeifferus (1680–1694), Christianus Dreierus (1686–1691), Dreieri senioris filius, Bernardus Sandius (von Sanden, 1674–1703), Fridericus Deutschius (1686–1709), Ioannes Ernestus Grabijs, Silvestri filius. Adde his ex artistis, medicis, iurisperitis haud paucos. Tanta enim Dreierus pollebat auctoritate, ut universam regeret academiam et ad munera academica, non ad sola theologica, non alios nisi adhaerentes sibi promoveret. Cui cum iuvenes quoque literarum studiosi applauderent, factum est, ut per eos in universa Prussia dogmata sua disseminaret et plerique parochi quae ex magistro hauserant praedicarent, praesertim cum ipse ut primarius theologiae professor et concionator arcensis ministros ecclesiae, quos doctrina sua imbuerat, etiam ad ordines, ut dicunt, promoveret ipsique omnium ecclesiarum Prussiae cura ac custodia concredita esset.

Syncretistarum principia theologica primaria quae sint et quo haec dogmata ducant, cum alio loco exposuerimus³⁾, supersedendum nobis putamus fusijs hic latiusque hac de re disputare, hoc tamen unum dictum sit: qui systema hoc theologicum fovebant, via incedebant, quae ducit ad ecclesiam catholicam⁴⁾, id quod non fugit ministerium tripolitanum Regiomontanum, i. e. pastores et diaconos ecclesiarum Regiomontanarum, unde non desistebant etiam atque etiam Regentibus et Statibus Prussiae ipsique Electori ante oculos ponere, syncretismum viam munire „papismo“, destruere ecclesiam Prussiae lutheranam⁵⁾.

¹⁾ Ad annum 1694.

²⁾ „Quem quidem in concione, qua imputativae iustitiae commentum reiecerat, attonitus morbus et post paucos dies mors oppressit anno, nisi memoria me decipit, 85.“ Helwich, *Manuductio Regiomontanorum Theologiae Professorum ad catholicam ecclesiam* (Glacii 1698) in Praefatione. Annuae ad a. 1685: „Hoc quoque anno Dnus Werner Praedicans Arcensis tactus die Purificationis in cathedra paralyti eodem die, quo contra Missionarios ante annum tempestatem excitaverat et in publica platea coram arce unum e Missionariis probrosis verbis aggressus fuerat, sensibus destitutus utpote nullo verbo edito obiit 5. Febr.“

³⁾ *Erml. Zeitschr.* XIII, Heft 2.

⁴⁾ Quod praeclare evicit Christianus Helwichius in opusculo, quod inscripsit: *Manuductio Regiomontanorum Theologiae Professorum ad catholicam ecclesiam ex variis ipsorum scriptis adornata.* Glacii 1698.

⁵⁾ Cfr. *Urkunden und Actenstücke zur Geschichte des Kurf. Friedr. Wilhelm von Brandenburg* XVI, 3, 2, p. 816, 817, 994.

Mirum sane est, quod e tanto Dreieri sectatorum numero multi quidem ad ianuam ecclesiae pervenerunt, sed pauci tantum in ipsam intraverunt. Cuius rei causam principalem illud potissimum fuisse arbitror placitum vere syncretisticum, quod Pfeifferus, cum anno 1684 disputationem pro doctoratu institueret, defendit: „quod lutherana ecclesia etiam sit vera ecclesia,“ i. e. pars quaedam seu membrum verae ecclesiae catholicae. Nam qui huic adhaeret principio — cum etiam in parte illa ecclesiae salutem se consequi posse confidat —, non tanta animi intentione quaeret et investigabit, quae ex diversis orbis coetibus christianis vera sit Christi ecclesia, quanta is, qui unam tantum veram et salutiferam esse ecclesiam Christi persuasum habet. Quare Pfeifferus ubi intellexit, non multas, sed unam veram ecclesiam esse posse, cumque proinde diligentius inquirere coepisset, cuinam coetui christiano notae illae verae ecclesiae in symbolo contentae adiudicandae essent, iam non diu anxius haesit et intrepide confessus est, hanc ecclesiam non aliam esse nisi Romanam. Considera quoque, quod recte cum S. Hieronymo observat Helwichius (l. c. p. 252): „Amara veritas est et eam profitentes intrepide replet amaritudine, quam aversantur aeruscatores mollesque homines.“ Unde Sandius et Deutschi non eadem animi magnitudine et constantia et candore agnitam veritatem propugnaverunt, immo Sandius eoque pervenit, ut quibus antea in omnibus assensum praebuerat quosque amicos habuerat odio et contumeliis insectaretur.

Omnes ergo qui dicuntur syncretistae ad veritatis domum multis ostenderunt viam, domum ipsam, si magnum eorum numerum respicias, ingressi sunt pauci.⁶⁾ Quorum iam in lucem prodeant nomina, quotquot ex libris olim editis, hodie parum notis et ex codicibus manu scriptis eruere potuimus.

1. Ao. 1659. Abraham von Ecken Bremensis, in academia Regiomontana professor iurisprudentiae 1654—57.

2. Theodorus Fridericus Stadlaender Memelensis, doctor medicinae Regiomontanus,⁷⁾ relicta patria artem medicam exercebat in comitatu Tyrolensi.

3. Ioannes Leyding (Leyneck), Prutenus, Wilkendorfensis, Brunsbergae philosophiae et theologiae ab anno 1669 usque ad annum 1673 operam dedit, Zuccoviae in dioecesi Wladislaviensi parochi munere functus obiit die 24. Ianuarii 1724.

4. Ao. 1672. Christophorus Kersten, doctor iuris, consistorii Pomesaniensis praeses, eiusque frater.

5. Ao. 1675. Ioan. Gerardus Damler, discipulus Dreieri et Zeidleri⁸⁾ „vir non contemnendae eruditionis, pluribus annis in lutherana religione munus praedicatoris in Prussia ducali obiens ex lectione Patrum gravissimisque rationibus primum Regiomontanorum syncretistarum sententiam amplexus, post hanc regiam viam veritatis catholicae ingressus ad sanctae matris Romanae ecclesiae gremium accessit una cum sua consorte et liberis⁹⁾.“ De quo Annuae missionis Regiomontanae ad a. 1675 haec habent: „Ex catholicis ortus parentibus in iuvenili aetate ita haeresim Lutheri imbiberat, ut male cucullatum haeresiarcham aliis inspirare ex asse et emunete didicerit. Quia tamen plerumque altissime illa animo figuntur, quae rudibus annis cum lacte accepimus, scrupulis agitari coepit, quod Lutheranorum ad sacerdotium vocatio et ordinatio simica et nulla esset; quem scrupulum nostri cuiusdam cum Gerardo colloquium et porrectus super eodem argumento libellus¹⁰⁾ ita exacuit, ut

⁶⁾ Cfr. Helwichius l. c.

⁷⁾ Cfr. Erleutertes Preussen III, 744. — Ioan. Franc. Hacki S. L., Regia via omnes dissidentes in religione Neo-Evangelicos ad orthodoxam et salvificam christianae fidei veritatem perscrutandam, inveniendam et amplectendam manuducens (Gedani 1689) p. 207.

⁸⁾ „Unzeitige Creatur Zeidlers“ appellatur in consilio Sambiensis consistorii Electori exhibito a. 1694.

⁹⁾ Hacki, Regia via p. 210.

¹⁰⁾ Denotat librum, cui titulus „Ioannis Angeli Praedicanten-Beruff.“

supplicaverit Illmo. Duci de Croye, gubernatori pro tunc ducalis Prussiae, quatenus mandaret academiae doctoribus, ut sibi hunc scrupulum sive oretenus sive scripto eximerent; quod cum ex mandato Principis primarius academiae doctor (Dreierus) nequaquam (quia egregie a nostro diffusus) contenderet, veritate catholica convictus, deposito pingui beneficio, quod ex gratia Serenissimi Electoris Brandenburgici obtinebat, publice Regiomonti cum praedicantico habitu haeresim exiit et assumpto saeculari habitu ad Serenissimum Poloniarum Regem Ioannem III. abiit, a quo Marienburgensis Burgravius dictus, ubi etiamnum una cum uxore orthodoxae fidei egregius propugnator vivit.¹¹⁾

6. Ad annum 1675 Annuae commemorant „insignes nonnullorum academicorum conversiones.“ Hoc ipso tempore Wichert, qui Electoris Varsaviae vices gerebat, undecim Pruthenos et academicos Regiomontanos Dreieri cultores et sectatores in Poloniam venisse ibique ad ecclesiam catholicam transiisse retulit, e quorum numero Regentibus Prussiae praeter Damlerum non innotuerunt nisi Wernerus quidam Bartensteinensis, qui literis in academia studuit, et Ioannes Behmen, medicinae doctor, Michaelis Behmii syncretistae (+ 1650) filius, frater Michaelis Behmii, qui a. 1685, die 24. Maii, disputationem inauguralem in academia habuit¹²⁾. Mortuo Michaeli rege (1673) medici munere functus est in aula reginae viduae, quam etiam Thorunium (ubi in ecclesia Patrum S. I. fidem catholicam professus est) et in Silesiam comitatus est.¹³⁾

7. Verisimile est ex academicis illis fuisse etiam Ioannem Drescherum, quem constat literis operam dedisse in academia Regiomontana. Ad fidem catholicam reversus statum sacerdotis saecularis adoptavit, post aliquot annos a. 1685 ecclesiam Regiomontanam gubernandam suscepit. Vir doctus et laurea theologia ornatus multum huic ecclesiae profuit, donec a. 1712 ad canonicatum ecclesiae cathedralis translatus est.¹⁴⁾

8. Ao. 1679 „duo ex academicis securitatis gratia alio missi sunt, ne a suis impediti liberius addicerent et amplecterentur catholicam fidem.“¹⁵⁾

9. Ao. 1681 Christianus Seth, doctor iuris, peragratis multis academiis Germaniae, Belgiae, Angliae, Franciae tredecim annos (1667—1681) in universitate literarum Regiomontana doctrinam iuridicam professus a. 1681, die 2. Augusti, in templo monasterii Springbornensis professionem fidei catholicam fecit in manus episcopi Warmiensis (Radziejowski), qui viro, relicto munere ad inopiam redacto, praedium donavit in Warmia situm.

10. Matthaens Praetorius Memelensis, magistri laurea in Rostochiensis academia donatus postquam annos ultra viginti ministri lutherani munus Nibudzi in Prussia ducali obivit, fidem catholicam amplexus est a. 1685 edito paulo ante tractatu sub titulo „Tuba pacis ad universos dissidentes in occidentali ecclesia seu Discursus theologicus de unione ecclesiarum.“¹⁶⁾ Professione facta catholica ecclesiae Brodnicensi in Prussia polonica, deinde Neostadiensi seu Weyheroviensi in Cassubia praefuit, ubi a. 1707 mortuus est.

11. Theophilus Ananias Meyer Pomeranus, Sandii quondam auditor,¹⁶⁾ deinde in academia

¹¹⁾ Arnoldt, *Historie der Universitaet Königsberg* II, 483.

¹²⁾ *Ermlaend. Zeitschrift* XIII, 215.

¹³⁾ Cfr. *Documenta ecclesiae Regiomontanae ex variis ms. libris et certis traditionibus desumpta et collecta per Ioan. Katenbringk* (1793).

¹⁴⁾ Annuae ad a. 1679, ubi haec quoque leguntur: „Factum est, ut nostris liberius concionibus controversisticis et familiaribus colloquiis in eorum sese animos penetrantibus multi de secta sua ambigere, plurimi vacillare coeperint, academici praesertim ipsique adeo eorum professores, praeterquam quod in suo errore notabiliter nutent, catholicorum etiam nonnulla dogmata publico encomio celebrare non verecundant.“

¹⁵⁾ Hacki, *Via regia* p. 213.

¹⁶⁾ Vide Meyeri libellum *Sandgründiges Lutherthumb* inscriptum, in praefatione.

Regiomontana philosophiae professor¹⁷⁾, anno circiter 1685 conversus ad fidem catholicam, a. 1686 alumnus Brunsbergae Pontificius factus, a. 1687 ad ordines, deinde ad beneficium SS. Trinitatis, demum a. 1692 ad beneficium primae missae Brunsbergae promotus, obiit a. 1705 annos natus circiter sexaginta duo. Anno 1695 contra Sandii sermonem primo die Decembris 1694 de falsis prophetis habitum librum scripsit et typis monasterii Olivensis a. 1695 edidit, quem inscripsit: Sandgründiges Lutherthum.

12. Ao. 1686 „Petrus Otto, academicus Regiomontanus, multis annis apud Lutheranos sacris functus seposito syncretismo, quem in schismate schisma agnoscebat, catholicam fidem suscepit“ die Omnium Sanctorum.¹⁸⁾

13. Eodem anno, die dominica Passionis, Ioannes Rendorff, „doctor sacrae scripturae, in multis academiis versatus tandem in Regiomontana ubi cognovit syncretismum, quem illa academia fovebat, non posse sine schismatis nota subsistere, securiorem viam veritatis in ecclesia catholica iniiit.“¹⁹⁾ Ao. 1696 Francofurti et Lipsiae typis edidit et „reginae suae et dominae“ Eleonorae Mariae, Poloniae reginae, dedicavit sermonem habitum in templo Iesuitarum in Alt-Schottland sito dominica XXIII. post Trinitatem a. 1694, quem inscripsit: Prosopolepsia Christo adversa, Christianis interdicta, i. e. Das Ansehen der Person Christo zuwider, Christen nicht anständiglich.

14. Ao. 1690 „praeter alias conversiones memorabilis ineunte vere ad ecclesiae catholicae gremium reductio cuiusdam primarii multumque eminentis in cancellaria Brandenburgica ministri“, Roberti Dachii, de quo Annuae missionis haec referunt: „Hic pertaesus sectae lutheranae ac praecipue falsorum eius dogmatum ultro nos convenit, ad catholicae religionis professionem admitti postulans, non alio stimulo ductus (ut aiebat), quam quod praedicantium lutheranorum discors ab orthodoxis agendi sentiendique mos ac genius male vivendi usque adeo sibi molestus esse coeperit, ut amplius pessima eorum figmenta et errores audire pigeat. Annuit P. Superior desiderio petentis, qui nihil ultra moratus relicto Lutheri dogmate ad ecclesiam transiit Romanam . . . Ut odium et invidiam heterodoxorum prorsus declinaret, denuo Superiorem missionis convenit agens cum eodem de mediis hinc migrandi in Prussia catholicam, ubi liberius in viliori licet statu religionem orthodoxam (quam hic ob respectum quandam sociis aulae sese attemperando secreto tegere cogeatur) palam cum familia sua profiteri posset, affirmans se postposito publico quod gerebat munere paratum non modo ad deserenda bona in ducatu fortunamque speciosam ac divitem, sed malle se . . . ubivis apud catholicos contentum vivere, tantummodo securiorem locum in episcopali Prussia ad profitendam aperte fidem nancisci posset, ad quod efficacius obtinendum nostram operam et intercessionem apud Celsissimum Varmiae Principem imploravit, qui etiam petitioni cum spe promissionis annuit.“²⁰⁾ Anno sequenti „per feminam quandam catholicam impulsam studio placendi haereticis, quorum familiaritate et gratia utebatur, proditus, quod catholicae fidei cultor existat, ingentia odia praesertim praedicantium in se concitavit. A Regentibus vocatus in examen candide palamque confessus est, se esse catholicum paratumque etiam sanguine, si opus foret, hanc quam a Deo accepit fidem contestaturum. Fremuerunt in ipsum aulici, nec tamen ausi sunt officio cancellariae illum exuere. Nihilominus salario ipsi debito hucusque et absque spe ulteriore negato cogunt officio renuntiare. Ita nunc miser virtutem, qua fidei gratiam procul dubio meruit, ut aurum in fornace tribulationis sentit in se probari.

¹⁷⁾ Teste libro processuum ecclesiae Brunsbergensis D. p. 137. Pisanski in historia sua literaria Prussiae eius non meminit et Sandius (Das feste Sandufer der evangelischen lutherischen Lehre, in praefatione) de eo loquitur tanquam de viro sibi prorsus ignoto: „Die haeufige Unteutsche Redens-Arten zeugen gewiss nicht undeutlich, dass es ein polnischer Haacke sey;“ at alibi (p. 11) ingratus ei exprobrat animum, quod beneficiorum tot annis Regiomonti acceptorum immemor fuerit (womit er den Danck abstatte vor das gute, dessen er alhie so viel Jahr genossen hat).

¹⁸⁾ Hacki l. c. p. 213.

¹⁹⁾ L. c. p. 213.

²⁰⁾ Annuae ad a. 1690.

Supplicatum apud Illmum Episcopum Warmiensem pro sublevando misero, sed praeter ampla promissa accepta nulla hactenus eius gratia adiutum se sensit.²¹⁾ „Anno 1719 postquam ad 30 fere annos conversus fuisset, D. Dach pecunia et promissis a D. Lysio illectus a fide defecit, sed a. 1720 iterum facti poenitens reversus est senecio.“²²⁾

15. Ao. 1693 „unus e syncretistis in consensu aliorum, quos omnes sibi confidentiores credebat, id quod in animo gerebat de vera ecclesia iudicium verbis disertis prodidit. Mox ab uno assidentium delatus in ius vocatur et coram consistoriali iudicio de fide examinatur, cumque in propositis ab heterodoxis articulos scommatis in sedem apostolicam et fidem Romanam refertos iurare nollet, exutus paroecia suas sibi res habere iussus est. Erat is minister ad templum Brandeburgicum in oppido, quod Electores Serenissimi a suo nomine Brandenburgum nominarunt, nomine Fromholdus Ringh, homo rectus nec leviter literis tinctus, . . . iam antea a praepingui conditione, scilicet arcensi ambona, quae praecipua est Regiomonti, remotus (1686) ideo solum, quod plerumque in concionibus catholica argumenta tractaret et in res catholicas debacchari“ praetermitteret. Sepositis externis curis ac sollicitudinibus — quid de se, quid de consorte liberisque futurum esset —, ubi primum a consistorio abeundi libertatem obtinuit, Regiomonto Brunsbergam accurrit et a RR. p. t. Rectore per menses aliquot cum omni charitate habitus mentem omnem de Graeca abiicit ecclesia et ad ecclesiam Romanam transire constituit.“ „Post diuturnam anni prope totius probationem, cum urgentissime id expeteret, publice in templo catholico Regiomontano (die 3. Februarii) (una cum Magistro philosophiae Senckler) revocavit. Facta fidei professione per menses complures Regiomonti commoratus exemplari vita sua aliis aedificationi, ecclesiae catholicae solatio fuit, donec a Celsissimo Principe Illmo Antistite Varmiae et Sambiae curru et sumptibus illius Heilsbergam ad episcopalem residentiam evocatus, ubi tam ei quam uxori et liberis de annuo victu optimus Pastor liberalissime providit.“²³⁾

16. Alter, qui eodem tempore dieque ad ecclesiam catholicam accessit, fuit Magister Ioannes Casparus Sencklerus, natione Westphalus, annis tredecim in academia Regiomontana versatus. „Fuit ille quidem Patribus S. I. magnum fidei catholicae disseminandae instrumentum. Quibus cum Lutheranorum domus in rebus fidei adire non liceret, nisi ultro vocabantur, et plerique a sacerdotum congressu abhorrerent, ne de papismo suspecti redderentur, Sencklerus plurimos in rem catholicam propensos adibat et colloquiis de fide institutis ea, quae a Patribus hauserat, non sine magno fructu in medium protulit. Die 3. Februarii 1694 publica fidei professione praestita ad ecclesiae communionem admissus ex obstinatissimo olim haeretico zelosissimus factus est catholicus, fassus ipse de se, quod ante agnitam veritatem catholicos exosos habuerit, Iesuitas peius angue horruerit nec unquam sine bilis commotione eos transierit. Lutherani cum audirent alios aliosque in dies ab eo ad catholicam religionem trahi, imprimis ex academicis non paucos, qui magistrum solidioris doctrinae nomine insignem frequentare non desistebant, gravissime exacerbati nihil non tentaverunt, quo virum tanto zelo accensum perderent; sparserunt igitur per totam civitatem eum in sacra lutherana verba blasphema emisisse, nec Deo parcere nec hominibus, effutiisse in Electorem quae reum illum facerent laesae maiestatis, — unde revera in ius vocatus, sed reclamante episcopo Warmiensi et hanc pactorum violationem querente dimissus est.

²¹⁾ L. c. ad a. 169f.

²²⁾ Annae ad a. 1720. Quae Annae hic de Roberto, eadem fere Acta Borussica (II, 943) de Christophoro, filio poetae natu maximo (nat. 13. Aug. 1642), referunt et addunt, eum aetatis suae anno 73 ad Lutheranorum coetum rediisse. Quod si verum est, Christophorus non anno 1642, ut constat, sed a. 1645 natus esset, quo tertius Simonis filius Robertus seu Robertinus lucem aspexit. Unde cum cetera omnia bene inter se conveniant, Acta Bor. in nomine errasse et Annas rectum nomen illi, qui ex filiis Simonis fidem mutavit, imposuisse crediderim.

²³⁾ Annae ad a. 1694. Plura videas in Ermlaend. Zeitschrift XIII, 2.

Quae pericula ut fugeret, Brunsbergam indeque Heilsbergam ad episcopum perrexit, qui exulem clementiae pontificiae sinu excepit, ad dignitatem sacerdotalem et ad munia ecclesiastica promovit.²⁴⁾

17. Tertio loco nominetur Andreas Neufeldius, iuvenis annorum circiter viginti, insignibus talentis a Deo et natura dotatus, Dantisco oriundus e lutheranis parentibus. Qui cum iam antea Lutheri dogmata eiurasset, sed matris preeibus iterum ad ea retractus et in Sueciam missus, animum semper a lutheranismo abhorrentem circumtulit, donec Regiomontum eo ipso tempore appulit, quo praestantissimi aliquot academici ad catholicam ecclesiam transierunt. Iterato igitur voto ecclesiae se reddidit et post diuturnam praeparationem et probationem publice ad communionem paschalem admissus est. Passus non mediocres a Regiomontanis molestias, in castodiam ductus a bidello academiae, verum „liber dimissus, ubi ad rectorem rei catholicae in multis bene faventem scripsit Superior Iesuitarum insimulando coram illo audaciam bidelli et curiae electoralis offensionem minando, quod pacta cum Polonis conventa eos ab omni iniuria immunes esse velint, qui redditum ad ecclesiam catholicam meditentur.“²⁵⁾ Die 26. Maii Neufeldii nomen matriculae alumnorum Pontificiorum Brunsbergensium insertum est.

18. Quarto loco memorandus est Ioannes Philippus Pfeifferus Norimbergensis, s. theologiae doctor, electoralis bibliothecae praefectus, inde ab anno 1671 primum linguae Graecae, deinde theologiae professor, cui academia vix parem habuit ingenio, doctrina, vitae probitate, auctoritate, a cuius ore universus pendebat senatus. Huius viri cursum vitae et viam, quam ingressus tandem ad ecclesiam catholicam pervenit, cum alibi²⁶⁾ descriperimus, plura hic afferre non iuvat, praesertim cum supervacaneum atque inutile sit paucis lineamentis indicare, quod multis vix digne accurateque depingi possit.

19. „Subsecuti sunt plures, quorum aliqui citati sunt ad praedicantes, aliqui ad consistorium, ubi non erubuerunt evangelium iuvenes plantae responderantque imperterrito vultu: Sumus catholici! Sic relictis et in pace iussi abire. Quosdam arrestarunt studiosos ad catholicam fidem inclinos, sed non profecerunt; nam liberati ex arresto per nostrorum industriam eodemque fervore amplexi sunt fidem, ex quibus duo promoti ad Alumnatum“²⁷⁾, scilicet Pontificium Brunsbergensem, qui fuerunt Andreas Neufeld, quem supra commemoravimus, et Christophorus Schultz Pruthenus Brandeburgicus, qui numero alumnorum adscriptus est die 31. Iulii 1694, annos natus viginti tres. Eodem fere tempore duo iuvenes nobiles Calvinii religioni addicti²⁸⁾, item alii duo studiosi, Samuel (Simon) Neve (Nöhwe) Westphalus, studiosus theologiae, qui Ernesti Grabii historiae civilis et ecclesiasticae lectiones audierat²⁹⁾, et Ioan. Elers (Elert) Westphalus, studiosus medicinae, qui ad Rectorem et Senatum academicum vocati protocollo rectorali subscripto libere confessi sunt, esse se et velle manere catholicos.³⁰⁾

20. Refert Pisanski in historia sua literaria Prussiae (p. 253) hoc tempore viginti academicos iuvenes ad ecclesiam catholicam transiisse, e quibus praeter quatuor illos, quos modo nominavimus, non innotuerunt nobis nisi qui sequuntur:

Ioannes Rohr Westphalus, studiosus theologiae;

Reinholdus Saame Rastenburgensis, studiosus philosophiae;

²⁴⁾ Annuae ad a. 1694. Erml. Zeitschrift XIII, 2.

²⁵⁾ Annuae ad a. 1694.

²⁶⁾ Ermlaend. Zeitschrift XIII, 2.

²⁷⁾ Historia Missionis Regiomontanae ad a. 1694.

²⁸⁾ Grabe, Abgenöthigte Ehrenrettung p. 29.

²⁹⁾ L. c. p. 32.

³⁰⁾ L. c. p. 32 et Sanden, Beantwortung der Dubiorum M. Ioannis Ernesti Graben, in praef. 40.

Christianus Schultz Christburgensis, studiosus theologiae;
Christianus Pflüger Regiomontanus, studiosus theologiae;
Christophorus Riese Rastenburgensis, studiosus theologiae;
Kuckheim Tilsensis, studiosus theologiae.³¹⁾

21. Quibus annumerandus est Gregorius (Georgius) Christophorus Kösling, instructor quondam filiorum consilarii de Viereck (a quo vel a cuius consorte rogatus Pfeifferus fidei compendium seu catechismum conscripsit), quos etiam ad Iesuitarum scholam Vilmensem comitatus est, iam tum de inclinatione ad catholicam religionem suspectus, ut licet videre ex consilio quodam a consistorio Sambiensi a. 1694 Electori exhibito. Ad fidem catholicam conversus factus est capellanus episcopi Warmiensis Zaluseii, quocum a. 1701 Tilsam profectus in solemnitate consecrationis capellae novae sermonem habuit.³²⁾ Praefuit ab anno 1701 ecclesiae Tilsensi et anno 1709—1728 successit Sencklero in administranda ecclesia archipresbyterali Seeburgensi.

22. Ioannis Philippi Pfeifferi, soceri sui, exemplum non multo post secutus est Christianus Helwichius Domnaviensis, qui per annos aliquot magister legens in academia Regiomontana multas disputationes habuit.³³⁾ Relicta patria primo Altdorfii (1695), deinde Wratislaviae artem medicam exercuit, ubi academiae Leopoldinae socius creatus et nobilitate donatus obiit a. 1740. Praeter libros aliquot ad defendendam ecclesiam catholicam adversus Lutheranos scripsit „Manuductionem Regiomontanorum Theologiae Professorum ad catholicam ecclesiam“ (Glacii 1698) et vitam Pfeifferi, quam Richardus Pfeifferus, defuncti patris maior natu filius, in linguam germanicam transtulit (Olivae 1695).

23. Ao. 1694 matrona quoque notabilis ad partes catholicorum transiit, consilarii in tribunali Schimmelpfennigii uxor. Letali morbo oppressa et in periculo mortis constituta, vivente adhuc et consentiente marito, per filium suum parochum catholicum invitavit, a quo sacramentis ecclesiae catholicae munita, ubi convaleuit, publice in templo communionem sacram suscepit. „Sepulto marito filiam etiam maiorem, filium Hieronymum natu minorem et ancillam honorariam secum in templum ductos suo exemplo ecclesiae catholicae aggregavit, communicans cum illis, cum sacram synaxim prima vice ritu catholico susciperent, die 2. Octobris 1694.“³⁴⁾ Anno 1697 etiam natu maior filius Christophorus, professor in ordine iureconsultorum, matris exemplum secutus est.

24. Dr. Christianus Lepner, in prima pueritia a M. Sencklero privata informatione instructus et amore fidei catholicae imbutus, postea ad cathedram medicinae in academia promotus, mox in suspicionem inclinationis ad papatum venit³⁵⁾, quapropter ad consistorium Sambiense citatus literis die 21. Iunii 1694 datis libere eidem declaravit, amplius se nolle esse Lutheranum, sed catholicam se in animo habere fidem, quo facto et professoris munere ab Electore per rescriptum (3. Iulii) et praxi a facultate medica privatus,³⁶⁾ Brunsbergam se contulit et in Collegio S. I. publice professionem fidei catholicae fecit, ubi ei etiam physici munus collatum est.

25. Eodem tempore Dr. Ioannes Panring, in academia professor medicinae extraordinarius (1693—94), monachus factus est Camaldulensis, obiit a. 1724.

³¹⁾ Annuae ad a. 1694.

³²⁾ Diarium missionis Tilsensis p. 1.

³³⁾ „In celeberrima Prussorum academia“ disputaverunt de vita S. Martyris Adalberti, praesidente et respondente Helwichio, die 23. Sept. 1699 Christ. Düring, die 26. Sept. 1693 Frid. Stadtlender.

³⁴⁾ Annuae ad a. 1694. Historia ad a. 1694.

³⁵⁾ Cfr. Consilium consistorii Sambiensis de die 4. Augusti 1694.

³⁶⁾ Annuae ad a. 1694.

26. Dr. Sigismundus Döschner Pomeranus, in academia professor iuris extraordinarius (1684—94), catholicam fidem amplexus voluntarie officium deposuit, cuius votis Elector Fridericus III. per rescriptum die 14. Augusti 1694 emissum annuit. Fuit ille aliquamdiu vicecancellarius episcopi Warmiensis,³⁷⁾ comitis de Sbaşyn Sbaski, anno 1705 assessor consistorii Dantiscani.³⁸⁾ Sigismundi Döschneri et Euphrosynae filius Sigismundus a. 1712 matriculae alumnatus Brunsbergensis inscriptus a. 1716 ad beneficium capellaniae Tolkmittensis dimissus est.

27. Referatur huc tandem Ioannes Ernestus Grabius, Martini Silvestri filius, magister philosophiae, unus e primariis syncretistarum, vir doctus et morum honestate omnibus gratus, quamvis propositum suum ad ecclesiam catholicam transeundi Electori die 16. Maii 1695 significatum persecutus non sit, sed mutato consilio ad ecclesiam anglicanam discesserit, in cuius communione a. 1711 mortuus est.³⁹⁾

Qui cum die 4. Octobris 1694 e lecto raptus Pilaviam abductus esset, ubi per menses aliquot hiemales sub arcta custodia habitus est, vox Regiomonti audiebatur: „Si quis vult fieri papista, brevi discedet Pilaviam.“ His aliisque terculamentis multi etiam inter ipsos academiae professores coniecti in metum haerebant in fide lutherana neque audebant ad Iesuitas, ut solebant, accedere.⁴⁰⁾ Non ita academici iuvenes, unde fuerunt, qui dicerent: „Mira res, quod nostri studiosi ad Iesuitas copiosi confluent, licet non visitentur ab illis.“⁴¹⁾

Anno 1695 „neoconversi catholici digladiari coeperunt cum Lutheranis, contra quos docte strinxerunt calamum et libros scripserunt,“ ut contra Sandium, acerrimum suorum quondam amicorum adversarium,⁴²⁾ „qui libellis editis tam egregie exagitatus est, ut sorti suae illacrimans a Regentibus Prussiae remedium imploraret, nec tamen aliud tulit quam istud: Papistas non esse lacessendos.“⁴³⁾ Elapsis aliquot annis fluctus compositi sunt et cessarunt lites; syncretismo, quo per annos fere quinquaginta Regiomonti res lutherana periclitabatur vi profligato pax ecclesiastica Prussiae reddita est. Anno demum 1713 repente rumor ortus est, quadraginta iuvenes academicos fidem catholicam amplexuros esse, quo rumore ministri lutherani perterriti et praeteritorum annorum experientia vigiles facti quendam ex suis constituerunt, qui attento eos oculo observaret. Unus ex academicis in suspicionem vocatus et quaesitus, an vera essent, quae de illo spargerentur, quod ad Catholicorum partes vellet transire, respondit: Pridem scrupulis angebar, nunc quaestio vestra maiori mihi est incitamento, valete! Alios nonnullos monachus quidam apostata, cui nomen Skowronski, prodidit et coram senatu academico defectionis ad catholicismum accusavit. Cum autem in probationibus deficeret, poenam ipse talionis luit et per septimanam ad carceres damnatus Regiomonti passus est, quod redux in claustro timebat.⁴⁴⁾

³⁷⁾ Erml. Zeitschrift I, 596.

³⁸⁾ L. c. III, 450.

³⁹⁾ Plura de eo legas in Erml. Zeitschr. XIII, 2. — Acta Borussica I, 1—27.

⁴⁰⁾ Annuae ad a. 1694.

⁴¹⁾ Historia missionis ad a. 1695.

⁴²⁾ Erml. Zeitschr. XIII, 2.

⁴³⁾ Historia Collegii Brunsb. ad a. 1695.

⁴⁴⁾ Historia missionis ad a. 1713.

LECTIONES.

A. ORDINIS THEOLOGORUM.

Dr. Antonius Kranich, P. P. O., h. t. Decanus.

- I. Encyclopaediam theologicam docebit semel hebd. hora def.
- II. Apologeticae priorem partem tradet bis hebd. horis deff.
- III. Praemissa introductione doctrinam dogmaticam de Deo ejusque essentia ac divinis attributis exponet, deinceps de s. Sacramentis disseret quater hebd. vel hora X. vel hora def.
- IV. Repetitiones et disputationes dogmaticas instituet semel hebd. h. d.

Dr. Henricus Oswald, P. P. O.

- I. De s. Trinitate disseret bis terve hebd. hora X. duobus prioribus hebdomadis diebus et sabbatho.
- II. Repetitiones disputandi et examinandi causa instituet aliquoties sabbatho.

Dr. Franciscus Dittrich, P. P. O.

- I. Historiam ecclesiasticam inde a tempore Constantini Magni enarrabit quater hebd. hora IX.
- II. Juris canonici partem universalem tractabit bis hebd. hora IX.

Dr. Hugo Weiss, P. P. O.

- I. Selecta capita libri Jobi explicabit bis hebd. hora VIII.
- II. Reliquam partem Evangelii sec. Johannem necnon epistolam s. Pauli ad Galatas interpretabitur bis hebd. hora VIII.
- III. Repetitiones exegeticas instituet horis deff.

Dr. Julius Marquardt, P. P. O.

- I. Theologiae moralis partem ultimam explicabit quinquies hebd. hora XI.
- II. Repetitiones et disputationes de selectis ethicis christianae capitibus instituet semel hebd. hora def.
- III. Historiam literariam ecclesiae primaevae tradere perget hora XI. sabbatho.

Dr. Josephus Kolberg.

- I. Historiam primaevae ecclesiae usque ad Constantini Magni tempora una cum antiquitatibus ecclesiasticis exponet bis hebd. horis deff.
- II. Artem renatam saeculi XVI. explicabit semel hebd.

Dr. Bernhardus Gigalski.

- I. Vitam et scripta s. Pauli tradet bis hebd.
- II. Selectas evangeliorum pericopas exponet semel hebd.
- III. De genere architecturae, quod obtinet nostra aetate in ecclesiis, disseret semel hebd.

Dr. Alfonsus Schulz.

- I. Introductionem generalem in sacram scripturam dabit bis hebd. hora VI. p. m.

B. ORDINIS PHILOSOPHORUM.

Dr. Victor Röhrich, P. P. O., h. t. Decanus.

- I. Historiam Warmiensem enarrabit ter hebdomade hora XI.
- II. Historiam universalem inde ab anno 1815 tradet bis hebdomade hora XI.
- III. Exercitationes palaeographicas moderabitur semel hebdomade hora XI.

Dr. Guil. Weissbrodt, P. P. O.

- I. Inscriptiones graecas et latinas bis hebdomade hora IX. interpretabitur.
- II. Selectos e S. Augustini Confessionibus locos cum commilitonibus leget bis hebdomade hora IX.
- III. Item Euripidis Iphigeniam Tauricam semel hebdomade hora IX.

Dr. Franciscus Niedenzu, P. P. O.

- I. Familias plantarum maxime notabiles explicabit bis hebdomade hora VIII.
- II. Exercitationes morphologico-botanicas moderabitur semel hebdomade hora VIII.
- III. Excursiones ad observanda vegetabilia instituet semel hebdomade hora def.
- IV. Selecta physices capita experimentis illustrabit bis hebdomade hora VIII.

Dr. Joh. Uebinger, P. P. E.

- I. Logicam docebit bis hebdomade hora X.
- II. Psychologiam tractabit ter hebdomade hora X.
- III. Exercitationes philosophicas moderabitur semel hebdomade hora X.
- IV. Paedagogicam explanabit bis hebdomade hora VII.

Mart. Switalski, Prof., Lector linguae polon.

- I. Adami Mickiewicz poema, quod inscribitur Pan Tadeusz interpretabitur semel hebd. hor. def.
- II. Leges linguae polonicae docebit exercitationesque loquendi polonice instituet bis hebd hor. def.

Publica doctrinae subsidia.

- I. Bibliotheca, cui praeest **Prof. Dr. Uebinger**, commilitonibus patebit diebus Martis et Veneris hora II—III.
- II. Apparatum arti christianae illustrandae inservientem custodit **Prof. Dr. Dittrich**.
- III. Sculpturarum veterum imagines gypseas custodit **Prof. Dr. Weissbrodt**.
- VI. Instrumenta collectionesque, quae ad physicam, mathematicam, astronomiam et historiae naturalis disciplinas pertinent, asservat necnon horto botanico praeest **Prof. Dr. Niedenzu**.

Certamen literarium et praemia.

**Renuntiatio iudiciorum de certamine literario a commilitonibus
Lycei Regii Hosiani anno superiori inito et quaestionum in annum curren-
tem propositarum promulgatio.**

Ordo Theologorum has proposuerat quaestiones:

- I. Ex instituto Regio: Quid in parabolis Jesus Christus de regno Dei docuerit explicetur.
- II. Ex stipendio Scheill-Busseano: De juris advocatiae, quod principes in ecclesiam sibi vindicabant, origine et progressu usuque nostra aetate vigente.

De priora quaestione Ordini commentatio tradita est his inscripta verbis: „Quaerite primum regnum Dei et iustitiam ejus: et haec omnia adjicientur vobis“ Luc. 12, 31.

Libelli auctor materiam dilucide dispositam laudabili cum diligentia et apta facta dispositione tractavit. Parabolarum congestarum vim atque indolem recte omnino perspexit necnon sententias et veterum et recentiorum interpretum sano iudicio examinavit ac perpendit sermone usus perspicuo satisque expedito. Quapropter Ordo non dubitavit scriptori praemium adjudicare.

Schedula reclusa nomen prodit:

Max Meinertz, Stud. theol.

De altera quaestione dissertatio Ordini oblata est his insignita verbis: „Cum regnum et sacerdotium inter se conveniunt, bene regitur mundus, floret et fructificat ecclesia; cum vero inter se discordant, non tantum parvae res non crescunt, sed etiam magnae res miserabiliter dilabuntur.“ Jvo Carnot.

Quam qui scripsit commentationem leges ad nostra usque tempora in ecclesiae favorem latas diligenter congegit, apte disposuit et omnino rem ita absolvit, ut quanquam materiam amplam nec satis semper pertractavit nec affabre effinxit, praemio dignus censendus sit.

Rescissa schedula innotuit nomen:

Felix Kowalski, Stud. theol.

Ordo Philosophorum hanc proposuerat quaestionem ex instituto Regio: *Esse Deum*, quibus argumentis S. Thomas demonstraverit, accurate explicetur.

Una commentatio Ordini subjecta est his verbis insignita: „Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus.“ Ps. 13, 1.

Auctor rem accurate disposuit, omnino circumspecte compluribus locis sagaciter tractavit, stilo plerumque puro usus. Quapropter Ordo eum pleno praemio dignum esse censuit. Scheda reclusa nomen prodiiit:

Georgius Grunwald, Stud. theol.

In currentem annum hae quaestiones proponuntur

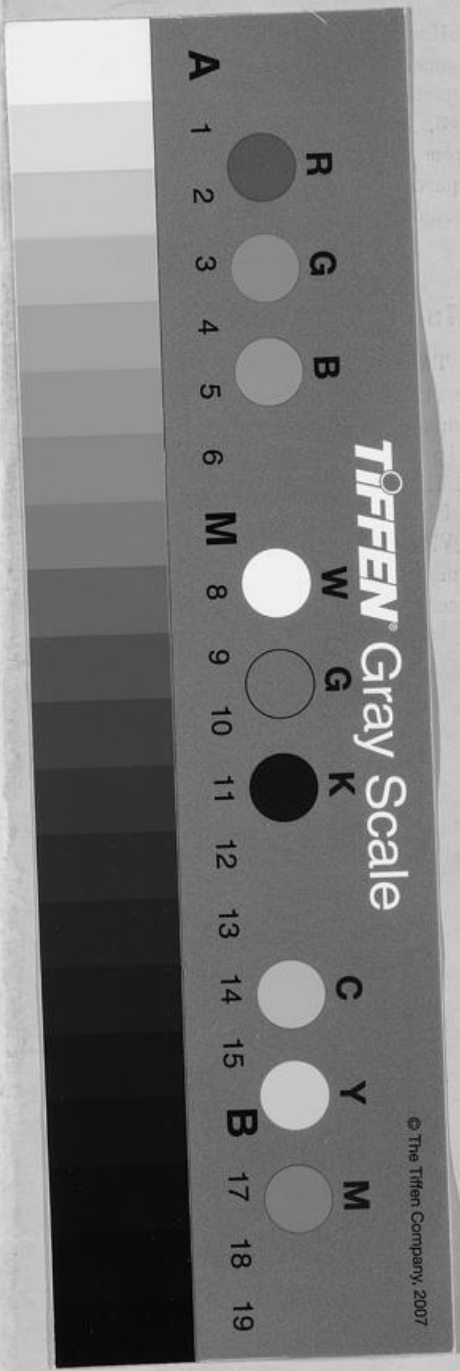
Ab Ordine Theologorum:

- I. Ex instituto Regio: *Miracula Christi* quam vim habeant ad veritatem religionis christianae confirmandam.
- II. Ex stipendio Scheill-Busseano: Explicetur et illustretur cultus divinus ex scriptis s. Cyrilli Hierosolymitani et peregrinatione s. Sylviae.

Ab Ordine Philosophorum ex instituto Regio:

Vita Joannis, episcopi Warmiensis, qui dicitur de Misna, narretur.

Certantium commentationes sermone latino scribendae et more consueto signatae ante diem primum mensis Decembris Rectori tradendae sunt.

© The Tiffen Company, 2007